

Anayasa Mahkemesinin İhlal Kararlarının Etkileri *

Değerli Katılımcılar,

Hanımfendiler, Beyefendiler,

Öncelikle sizleri en içten duygularımla, saygıyla selamlıyorum. Bireysel başvuruda ihlal kararları ve ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılması konulu bölgesel toplantıların üçüncüsü olan bugünkü toplantının başarılı ve verimli geçmesini temenni ediyorum.

Konuşmamın başında toplantıya oturma başkanı, konuşmacı ve katılımcı olarak katkı yapanlara, ayrıca organizasyonda emeği geçenlere teşekkür ediyorum.

Bilindiği üzere hukuk toplumsal ve siyasal hayatın vazgeçilmez unsurudur. Bu anlamda devletin temel amacı iyi işleyen ve adil bir hukuk düzeni kurmak suretiyle bireylerin hak ve özgürlüklerini güvenceye almaktır. Bu da ancak adaleti tecelli ettirmek için çalışan, bağımsız ve tarafsız mahkemeler eliyle gerçekleşebilir.

Adil bir muhakemenin önemini en iyi anlatanlardan biri yaklaşık 1.000 yıl önce yaşayan büyük hukuk âlimlerinden Serahsî'dir. İlginç bir hayat hikâyesi vardır bu âlimin. Serahsî bir kuyu şeklindeki hapisanede tam 15 yıl kalmış, her gün kuyunun başına gelen öğrencilerine *Mebûsât* adlı 31 ciltlik kitabı dikte ettirmiştir.

Hukuk tarihinin en büyük eserlerinden biri olarak kabul edilen *Mebûsât*'un 16. cildinde yargılama hukukunun çoğu bugün için de geçerli olan esasları anlatılmaktadır. *Edebu'l Kâdî* (Yargılama Usulü) bölümünün girişinde hak ile hüküm vermenin en kuvvetli (muhkem) vecibelerden biri olduğu vurgulanır. Zira Serahsî'ye göre hak ile hüküm verilince adalet tecelli eder, adalet sayesinde de yer ve gök ayakta durur.¹

Değerli Katılımcılar,

Dün olduğu gibi bugün de adalet temel hak ve özgürlüklerin korunmasında tecessüm etmektedir. Bunun da son kertede mahkemelerin hak ile hüküm vermesine bağlı olduğu hepimizin malumudur.

Bu kapsamda bireysel başvuru temel hak ve özgürlüklerin korunması bakımından çok önemli kurumların başında gelmektedir. Ülkemizde 2010 anayasa değişikliğiyle kabul edilen bireysel başvuru, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasa'mızda ortaklaşa korunan hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine herkesin şikâyetinde bulunabilmesine imkân sağlamaktadır.

Anayasa şikâyeti olarak da bilinen bireysel başvurunun 10 yıllık uygulaması, temel hak ve özgürlüklerin daha iyi korunmasında etkili bir hak arama yolu olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte bireysel başvurunun yoluna devam edebilmesinin birbiriyle bağlantılı iki temel şartı olduğunu söyleyebiliriz.

Birincisi her geçen gün artan iş yükünün azaltılması ve yönetilebilir bir düzeyde tutulması gerekir. Maalesef bireysel başvuru sayısı inanılmaz bir şekilde artmıştır. Bugün itibarıyla derdest başvuru 110 bine yaklaşmıştır. Bu sayı 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında yaşanan yoğun başvurudan sonra ikinci zirveyi ifade etmektedir.

Her vesileyle belirttiğimiz üzere hızla artan iş yükü bireysel başvuru kurumunu felç etme potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle bireysel başvurunun geleceğinin iş yükünün azaltılmasına bağlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Belirtmek gerekir ki mevcut başvuruların yaklaşık yarısı makul sürede yargılanma hakkına ilişkindir. Başka bir ifadeyle yapısal bir sorun olan uzun yargılamalara yönelik şikâyetlerin bireysel başvuru yoluyla doğrudan Anayasa Mahkemesine taşınması iş yükünü vahim bir boyuta getirmiştir. Bunun çözümü ise uzun yargılamalara ilişkin şikâyetlerin Anayasa Mahkemesinden önce bir idari merci tarafından ele alınmasının sağlanmasıdır.

Değerli Katılımcılar,

Bireysel başvurunun etkili bir hak arama yolu olarak devam etmesinin ikinci ve daha önemli şartı ise ihlal kararlarının gereği gibi uygulanmasıdır. Esasen bu toplantıların da konusunu teşkil eden kararların etkili icrası, bir yandan başvuru sahibinin mağduriyetinin giderilmesine diğer yandan da yeni ihlallerin önlenmesine yönelik bir meseledir. Birincisi bireysel başvurunun subjektif etkisi, ikincisi ise objektif etkisi kapsamında değerlendirilmektedir.

Bireysel başvurunun nihai başarısı ihlal kararlarının objektif etkisinin gerçekleşmesine bağlıdır. Objektif etki Anayasa Mahkemesinin kararlarında ortaya konulan temel ilke ve esaslar dikkate alınarak ihlale neden olan kural, işlem veya kararların kaldırılmasını gerektirmektedir. Bu noktada ihlalin kaynağına göre idareye, yargıya ve yasama organına çok büyük görevler düşmektedir. Ancak bu sayede ihlallerin kaynağı kurutulabilir ve yeni ihlallerin ortaya çıkması engellenebilir.

Esasen bir hukuk devletinde mahkeme kararlarının uygulanmasının bırakın tartışılmasını, gündeme dahi gelmesi kabul edilemez. Zira yargı kararlarının etkili icrası Anayasa'nın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesinin zorunlu bir sonucudur. Kanunlar ve bunlara dayalı işlemler ve kararların Anayasa'ya aykırı olamaması Anayasa'nın üstünlüğünün gereğidir. Aynı şekilde Anayasa'nın bağlayıcılığı da bir yandan anayasal hükümlerin diğer yandan da bu hükümleri yorumlayan ve

uygulayan Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlamasını ifade etmektedir.

Dolayısıyla genelde yargı kararlarının, özelde ise Anayasa Mahkemesinin ihlal kararlarının etkili icrası, hem adil yargılama sürecinin tamamlayıcı unsurunu hem de daha genel anlamda hukuk devletinin alametifarikasını teşkil etmektedir.

Hepimizin malumudur ki hukuk devleti temel hak ve özgürlüklerin yargı eliyle korunduğu devlettir. Dahası bundan yaklaşık 2.500 yıl önce Platon, iyi işleyen mahkemelere sahip olmayan bir devletin devlet olma vasfını kaybedeceğini söylemiştir.²

Platon'un hocası olan Sokrates'in ölüm cezasına mahkûm edilmesinin ardından kendisini kaçırmaya ikna etmek için uğraşan öğrencisi Kriton'a söyledikleri de mahkeme kararlarının icrasının önemi bakımından oldukça çarpıcıdır. Sokrates der ki "*mahkeme kararlarının hükümsüz olduğu, basit bireyler tarafından geçersiz kılınıp ayaklar altına alındığı*" bir devlet ayakta kalmaz.³

Nitekim Anayasa Mahkemesi de yargı kararlarının etkili şekilde icrasını hukuk devletinin zorunlu unsuru olarak görmektedir. Mahkemeye göre hukuk devleti bir retorikten ibaret değildir. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvurular sonucu verdiği ihlal kararlarının yerine getirilmemesi "*hukukun üstünlüğü ilkesinin ve bu ilkenin temel alındığı anayasal düzenin ağır bir biçimde ihlali anlamına gelmekte*"dir.⁴

Değerli Katılımcılar,

Bugün gelinen noktada bireysel başvuru hukuk sisteminiz bakımından gerçekten çok büyük bir kazanımdır. Bu nedenle bu kurumu yaşatmak ve etkili bir hak arama yolu olarak gelecek nesillere aktarmak hepimizin ortak sorumluluğudur.

Bu duygu ve düşüncelerle toplantımızın verimli geçmesini diliyorum, tüm katılımcılara şükranlarımı sunuyorum.

Hepinize sağlık ve afiyet diliyorum.

Sağ olun, var olun.

Zühtü ARSLAN
Anayasa Mahkemesi Başkanı

: “Adli-İdari Yargıda Bireysel Başvuru İhlal Kararları ve İhlalin Sonuçlarının Ortadan Kaldırılması” konulu Bölge Toplantısında yapılan açış konuşması. Bursa, 13 Haziran 2022.

¹ Serahsî, *Mebût*, Editör: M.C. Akşit, (İstanbul: Gümüşev, 2018), Cilt 16, s. 85.

² Plato, *The Laws*, trans. T.J. Saunders, (Harmondsworth: Penguin Books, 1970), Book Six, § 767, s. 242.

³ Platon, *Sokrates’in Savunması, (Kriton)*, XXII. Basım, Çev. A. Çokona, (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2020), s. 78.

⁴ *Kadri Enis Berberoğlu (3)* [GK], B. No: 2020/32949, 21/1/2021, § 141.